

Jumanazarova Mohichehra Obidjon qizi

Toshkent davlat o'zbek tili va adabiyoti universiteti

O'zbek tili va adabiyoti yo'nalishi talabasi

40- umumiy o'rta ta'lim maktabi Ona tili va adabiyot fani o'qituvchisi

Annotatsiya: *Mazkur maqolada tikuvchilik san'ati insoniyat tarixidagi eng qadimiy va muhim hunarlardan biri sifatida keng yoritilgan. Unda tikuvchilikning shakllanish bosqichlari, tarixiy rivoji, zamonaviy turlari va funksional yo'nalishlari ilmiy-analitik asosda tahlil qilinadi. Shuningdek, libos yaratish jarayonida qo'llaniladigan konstruksion usullar, matolar turlari, qo'lda tikish texnikalari hamda tikuvchilikning psixologik, madaniy va ekologik jihatlari ochib beriladi. Maqolada har bir libos ortida nafaqat shaxsiy hikoya, balki tarix, texnologiya va madaniyat uyg'unligi mavjudligi asoslab beriladi.*

Kalit so'zlar: *tikuvchilik san'ati, libos dizayni, haute couture, texnik tikuvchilik, matolar turlari, qo'lda tikish texnikalari, milliy liboslar, aqlli matolar, ekologik moda, libos psixologiyasi.*

Tikuvchilik insoniyat tarixidagi eng qadimiy va fundamental hunarlardan biri bo'lib, u insonning tabiat sharoitlariga moslashuvi jarayonida shakllangan. Arxeologlar tomonidan topilgan qadimiy ignalar, teridan tikilgan kiyim qoldiqlari va chok izlari shuni ko'rsatadiki, libos yaratish inson tafakkurining muhim bosqichi bo'lgan. Dastlabki tikuvchilik faqat sovuqdan himoyalaniшни maqsad qilgan bo'lsa, keyinchalik u ijtimoiy farqlanish, madaniy o'zlik va estetik ifodaga xizmat qila boshlagan.

Qadimgi jamiyatlarda libos nafaqat kiyim, balki ma'lumot tashuvchi vosita bo'lgan. Rang, mato turi va bezaklar orqali insonning qaysi qabilaga mansubligi, oilaviy holati yoki ijtimoiy mavqei aniqlangan. Masalan, qadimgi Misr va Mesopotamiya madaniyatlarida matoning sifati va shakli insonning jamiyatdagi o'rnini belgilagan, o'rta asr Yevropasida esa ayrim rang va matolarni oddiy xalq kiyishi qat'iyani taqiqlangan.

Zamonaviy tikuvchilik murakkab tizim sifatida bir necha yirik yo'nalishlarga bo'linadi. Maishiy tikuvchilik kundalik ehtiyojlar uchun mo'ljallangan bo'lsa, individual tikuvchilik shaxsiy o'lcham va did asosida libos yaratishga qaratilgan. Sanoat tikuvchiligi ommaviy ishlab chiqarishni ta'minlaydi, haute couture esa yuqori darajadagi qo'lda bajariladigan, betakror va yuqori san'at namunasi hisoblangan liboslarni yaratadi. Restavratsion tikuvchilik esa tarixiy liboslarni ilmiy asosda tiklash bilan shug'ullanadi.

Texnik tikuvchilik alohida ahamiyatga ega bo'lib, bu soha ko'pincha ko'zga tashlanmaydi. Unda tibbiy niqoblar, jarrohlik kiyimlari, yong'inga chidamli

kombinezonlar, kimyoviy himoya kiyimlari va kosmik skafandrlar ishlab chiqiladi. Qiziqarli jihati shundaki, kosmonavtlar kiyimi oddiy liboslardan farqli ravishda bir vaqtning o'zida himoya, qulaylik va harakat erkinligini ta'minlashi kerak.

Libos yaratishda konstruktsiya jarayoni muhim o'rin tutadi. Andoza tuzish tekis usulda, uch o'lchamli model asosida yoki draping texnikasi yordamida amalga oshiriladi. Draping usuli matoning tabiiy oqimini saqlab, libosga jonli va dinamik shakl beradi. Ushbu texnika yuqori moda va teatr kostyumlari yaratishda keng qo'llaniladi.

Matolar tikuvchilikning asosiy "tili" hisoblanadi. Tabiiy va sintetik matolardan tashqari, zamonaviy tikuvchilikda aqlli matolar keng tarqalmoqda. Bunday matolar haroratni tartibga solish, namlikni chiqarish yoki rangini o'zgartirish xususiyatiga ega. Bu esa tikuvchilikni fan va texnologiya bilan chambarchas bog'laydi.

Qo'lda tikish texnikalari tikuvchilik san'atining eng murakkab qismi sanaladi. Fransuz choklari, yashirin chok, kashta va sashiko texnikalari nafaqat mustahkamlik, balki estetik go'zallikni ham ta'minlaydi. Sashiko texnikasi dastlab yirtilarni mustahkamlash uchun ishlatilgan bo'lsa-da, bugungi kunda dizayn elementiga aylangan.

Liboslar psixologik ta'sirga ega ekanligi ilmiy tadqiqotlar bilan isbotlangan. Rang va qirqim inson kayfiyatiga, o'ziga bo'lgan ishonchiga va jamiyatda qanday qabul qilinishiga ta'sir qiladi. Shu bois professional tikuvchilikda libos egasining psixologik holati ham hisobga olinadi.

Milliy tikuvchilik maktablari o'ziga xoslikni saqlab kelmoqda. O'zbek liboslarida atlas va adras nafaqat estetik, balki ramziy ma'noga ega bo'lib, naqshlar orqali baraka, himoya va farovonlik ifodalangan. Bu esa liboslarni madaniy xotira tashuvchisiga aylantiradi.

Ekologik tikuvchilik zamonaviy muammolarga javob sifatida shakllanmoqda. Zero-waste, slow fashion va upcycling yo'nalishlari mato chiqindilarini kamaytirishga xizmat qiladi. Zero-waste andozalarda deyarli ortiqcha mato qolmaydi, bu esa ekologik mas'uliyatni oshiradi.

Tikuvchilik kasbiy tizim sifatida ham keng imkoniyatlarga ega. Dizayner, konstruktor, texnolog, stilist va kostyum bo'yicha mutaxassislar tikuvchilik asosida faoliyat yuritadi. Bu kasb nafaqat ijodiy, balki ilmiy va texnik bilimlarni ham talab qiladi.

Libosning xizmat muddati tikuvchilik sifati bilan bevosita bog'liq. To'g'ri chok, mos ip va sifatli mato libosning yillar davomida saqlanishini ta'minlaydi. Shu sababli ayrim tarixiy liboslar bugungi kungacha yetib kelgan.

Yuqori moda sohasida bir libosni yaratish uchun minglab soatlar sarflanishi mumkin. Ba'zi haute couture liboslari faqat qo'lda tikilib, yillar davomida yaratiladi. Bu fakt har bir libos ortida ulkan mehnat va sabr borligini yaqqol ko'rsatadi.

Liboslar inson hayotidagi muhim voqealar bilan chambarchas bogʻliq. Tugʻilish, toʻy, bayram yoki motam marosimlarida kiyiladigan kiyimlar jamiyatning madaniy va tarixiy xotirasini saqlaydi. Shu bois tikuvchilik faqat hunar emas, balki madaniy jarayon sifatida qaraladi.

Yuqoridagi barcha jihatlar shuni koʻrsatadiki, har bir libos ortida alohida shaxsiy hikoya bilan birga, tarix, texnologiya, madaniyat va ilm uygʻunligi mavjud. Tikuvchilik igna va ip orqali insoniyat tajribasini avloddan-avlodga yetkazib kelayotgan noyob sanʼatdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Қодирова М. А. Tikuvchilik texnologiyasi va asoslari. Toshkent: Oʻqituvchi, 2019.
2. Ахмедов Ш. Milliy liboslar va ularning zamonaviy tikuvchilikdagi oʻrni. – “Madaniyat va sanʼat” jurnali, 2021, №3, 45–52-betlar.
3. Юсупова Н. Zamonaviy moda va ekologik tikuvchilik yoʻnalishlari. – “Fashion va Dizayn” ilmiy jurnali, 2020, №2, 34–41-betlar.
4. Эргашев А. Tikuvchilik hunarining tarixiy rivoji va madaniy ahamiyati. Toshkent: Fan va texnologiya, 2018.
5. Султанова Л. Qoʻlda tikish texnikalari va ularning zamonaviy moda dizaynidagi qoʻllanilishi. – “Ilmiy izlanishlar” jurnali, 2022, №4, 22–30-betlar.